

CIRKUSZI AKROBATIKA

Alaputatási és szakmódszertani periodika

AZ ARTISTAEGYESÜLET TÖRTÉNETE^[1] (1. rész)

Írta: Kovács Andor a Magyarországi Artista Egyesület titkára

Nyájas Olvasó! Ha véletlenül a kezébe kerül ez az album, ne szaladj rajta keresztül avval a szabályszerű felületességgel, amely minden jóra való polgárembernek, aki ad magára valamit, jellemző tulajdonsága. Ha a vége jó, minden jó, de azért ne a végét nézd rögtön és ne csak a fényképeket, hanem szánd rá magad az egyes cikkek elolvasására is, hiszen nagyobb szerencsétlenség is történt már veled. Ha nem tudnád, hát megsúgom, hogy ezért írtuk ezeket a kis visszaemlékezéseket. Arra a kis időre, amit nekünk szentelsz, nem fogsz ráfizetni; szokatlan udvariasságot bőven megiszolgáljuk. Kiragadunk téged ebből a valutaspekulációs, érdemetleneket dédelgető, érdemeseket legázoló világból, s visszautazunk veled ebből a komor metropoliszból a mi régi, kedves, békés Budapestünkre, ahol olcsósággal keltünk, emberszeretettel feküdtünk, dalolva dolgoztunk s amelynek mesebeli báját nem tudja pótolni a legsikerültebb börzemanóver sem. Jöjj velünk, mert ezt a mulatságot se magyar koronán, se idegen valután nem szerzed meg magadnak. Szerencsés utat! Jó mulatást!

*

Megerkezünk! Hat krajcáros szakaszjeggyel bedöcög velünk a rozoga omnibusz a város szívébe, valahol az Operaház táján kiráz magából, s innen már gyalog folytatjuk utunkat hepehupás, szűk sikátorokon keresztül! Hajós-utca, Vasvári Pál-utca, Király-utca, a huszonöt év előtti Budapestnek kedves éjjeli és hajnali állomáshelyei! Herzmann Orfeum, Bableves-csárda, Mandl-mulató – stb., a legromantikusabb, legtalálékonyabb éjjeli életnek kisebb-nagyobb őrházai, kispénzű polgárok nagystílusú mulatozásának színhelyei. A mai nemzedék előtt ismeretlen fogalmak ezek, a világot járó globetrotterek azonban itt tanultak meg szívből mulatni s itt állapították meg, hogy olcsóságban, hangulatban, élnitásban a pesti éjszaka vezet. Azok a kedves népénekesek, akik a magyar falu hangulatát becsempészték a pesti utcába, azok a csupa ötlet német komikusok, akik bécsi kedélyességgel hűtögették a fellobbanó magyar virtust, ezeken a helyeken éltek, nótáztak, mulattattak hosszú évtizedeken keresztül! Árvalányhaj és Klakk-cilincer békés harmóniában megfértek egymás mellett, kiki mulatott a maga módja szerint szolidan, de azért kiadósan. Milyen jó is volt betérni csillogó, téli éjszakákon fagyos fülekkel, lilaszínből játszó orral, gémberegett kézzel-lábbal egy ilyen Café chantantba, ahol huszonöt krajcárért duplarumos forró tea járta, ruhatár nélkül, luxusadó nélkül s ráadásul még előadást is kaptunk népdallal, kupléval, bohózzal „eigene smancesszel.” Ha tíz krajcárért programot vettünk, direkt gavallérszámba mentünk; ha négy-öt ízben két krajcárt dobtunk a tányérra, akkor is eleget tettünk a lovagiasság szabályainak. Ezek a kedves emberek, az éjszaka fáradhatatlan romantikusai, a mi artistáink már huszonhét évvel ezelőtt ösztönösen megérezték, hogy a bohókás álarc mögött komoly, emberi ábrázat rejtőzik! Észrevették hivatásuk fontosságát és azt, hogy ami másnak multság, az nekik életpálya, kenyérkérdés! Ez az öntudatraébredés adta nekik az első impulzust a szervezkedésre! Az egymásra utaltság, az összetartozás érzete mindinkább úrrá lett rajtuk s bizonytalanul tapogatózva bár, határozott terv nélkül ugyan, de azért belső ösztöntől hajtva keresni kezdték napról-napra szívósabban az együvértartozás külső formáit. – Munka után – mert működésüket „munka” gyűjtőnévvel jelezték – kezdtek összejárni kisebb vendéglőkbe, kávéházakba. Először csak az együttműködők, később az egész pesti artistatársadalom megjelent ugyanabban a kávéházban vagy vendéglőben. A legtávolabbi perifériákról is összesereglettek hajnal felé, nem azért, hogy tovább mulatozzanak, hanem hogy megbeszéljék ügyes-bajos dolgaikat! Itt számoltak be egymásnak sikereikről, balsikereikről, sérelmeikről, egy szóval az éjszaka őket érdeklő eseményeiről. Csoportokba verődve tárgyaltak, artista szokás szerint föl-alá járkálva a kávéházban. Az idősebbek, az elismert tapasztaltak ilyenkor tanáccsal szolgáltak, vitás ügyekben igazságot tettek. Úgynevezett „vendég” a mulatóhelyről nem igen jelent meg a hajnali órákban ezeken a helyeken. Civilember ritka volt itt, mint a fehér holló. Megrögzött lumpok néhanapján ide is elkísérték kedvenceiket, de itt hamar elcsendesedtek. Szinte ösztönösen érezték, hogy nem illik zavarni a munka után pihenőket, az artisták pedig ügyet sem vetettek az éjszaka kóbor lovagjaira. Ez az említett lélektani folyamat 1895 február 26-án határozott formát öltött, az egyesülés parancsoló ösztöne ekkor tette az első lépést a kikristályosodás felé. Ekkor volt ugyanis egy altruista asztaltársaságnak alakuló gyűlése, amely alapköve, első pozitívuma a mai artista egyesületnek. Ekkor vetették el a magot, amely azóta terebélyes fává, társadalmi és szociális tényezővé fejlődött. A cím a következő volt: „Tischgesellschaft Artist”, célja az együvértartozás előmozdítása és a segélyre szorult kollégák fölsegítése, tehát jótékony célú, kimondottan altruista jellegű tömörülés volt. Az asztaltársaság elnöke Skokk Emil budapesti születésű német komikus lett! (Meghalt 1918-ban Bécsben). Jegyzőjük: Kuppetz Ferenc tenorista, a király-utcai „Kék macska” (Blaue Katz) című mulató tagja. Pénztárnokuk: Littmann Adolf, nem hivatásos artista ugyan, de kedélyes bácsi, szerelmese az éjszakának, artista-barát, akit, úgy látszik – rendezett anyagi viszonyai praedesztináltak erre az állásra. Magyarán mondva, benne jobban bíztak, mint önmagukban, tudták, hogy nála jó helyen van a pénz. Első számvizsgálójuk: Kohler Lajos, a Hajós-utcai Prugmayer-Orfeum tagja, tüzetesebben színpadmester, második számvizsgáló Grossmann József komikus, szintén a Prugmayer orfeumból. Bizalmi férjija is volt a kis asztaltársaságnak Fleischmann József komikus, jelenleg neves bécsi művész személyében. Íme, az első vezetőség! Napról-napra élő, kedves bohémek voltak, akiknek bizony nem igen volt pénzüik, ezért gondoskodniuk kellett valami pénzforrásról, hogy az asztaltársaság megfelelhessen az alapítók intencióinak. Az első ülés határozata tehát az volt, hogy a legfontosabbat, amiről eddig megfélekedtek, a nervus rerumot gyűjtés útján fogják megszerezni. Március elsején az elnök hivatalos komolysággal megnyitja az ülést, és feszült figyelem közepette kijelenti, hogy az első ülés határozata nem volt falra hányt borsó; konstatálja, hogy az ige testet öltött, a gyűjtési akció eredménnyel járt, amennyiben tizenhét forint negyven krajcárt sikerült felhajtani az asztaltársaság nemes céljára. Ezen az ülésen észlelték az első anyagi siker mellett az erkölcsit is; ugyanis eddig az alapítók se vették nagyon komolyan a dolgot, inkább csak időöltésnek, tréfás jellegűnek tartották az egészet, most azonban kiderült, hogy az artistatársadalomban óriási az érdeklődés az akció iránt! Ez fokozta a vezetőség önbizalmát és kezdték önmagukat komolyan venni, ami mindenesetre indokolt is volt. Ekkor határozták el azt is, hogy az asztaltársaság neve ettől a naptól fogva: „Artist” lesz. Egyben határozatilag kimondták – felbuzdulva eddigi sikereikben – hogy azok a tagok, akik nem fognak pontosan megjelenni a minden pénteken tartandó asztaltársasági összejövetelen (gyűlésen) két krajcártól, tíz krajcárig terjedő büntetést fognak kíróni, a büntetés-pénzeket pedig az asztaltársasági alap gyarapítására fordítják. Határozatot hoztak arra nézve is, hogy segélyt egyelőre csakis működő artistáknak, zenészeknek és technikai személyzetnek adnak, akkor ugyanis a szerződés nélküli artista ismeretlen fogalom volt. Hogy valaki számára segélyt

szavazzanak meg, ahhoz a jelenlevő tagok kétharmad részének kellett hozzájárulni. Ezen az ülésen kimagasló esemény is történt. Egy műpártoló úrinő, a külföldi születésű Frau Virginia de Adensammed nagyobb gyűjtemény értékes rajzot bocsátott az asztaltársaság rendelkezésére, hogy azt elérvezzék és hogy az így befolyt összeg képezze az asztaltársaság alaptőkéjét. A jelenlevők köszönetet szavaztak a jótékony hölgynek s a gyűlés éjjeli félhárom órakor lelkes hangulatba ért véget, miután a számvizsgálók és pénztárnok konstatálták, hogy az aznapi eredmény három forint, azaz hat korona volt. A második ülésen kimutatott összvagyonuk tehát tizenöt forint 41 krajcár volt. A harmadik ülést március hó 8-ikán tartották. Az elnök üdvözi a körükben első ízben megjelent Steiner Ferdinándot, az akkor már létező, németnyelvű artitalap (I.A.R. Internacionale Artisten Revue) szerkesztőjét, aki akkoriban az egyetlen engedélyezett művészügynök volt. Felolvassák ezután a múlt ülés jegyzőkönyvét és számot adnak az asztaltársaság vagyoni állásáról. A pénzállomány némi csökkenést mutat, mert időközben beruházások történtek; papírt és írószerszámot szereztek be, a vagyon tehát 14 forint 63 krajcárra apadt le. Ezek után az akkori kedves időket s az artisták kedélyességét jellemző következő indítványt fogadták el: A tagok nem üdvözlik egymást a mai naptól fogva sablonos módon: köszönéssel, hanem leüléskor ráütnek az asztalra. Aki erről megfélekedezik, az büntetést fizet. Grossmann Józsefet, aki folytonos közbeszólásaival zavarta az elnököt, hogy példát statuáljanak, két krajcárra megbüntették. A jó Grossmann, hogy a tekintélyén esett szépség hibát kiköszörülje, egy életrevaló indítvánnyal állt akkor elő, melyet azonnal is is fogadtak. Azt proponálta ugyanis, hogy segílyt mindaddig ne folyósítsanak, amíg az asztaltársaság vagyona ötven forintra nem rúg. Ezt a gazdasági szempontból üdvös határozatot azonban rögtön humánus gesztussal tette szimpatikussá az indítványozó: a segílyre szorulók számára külön alapot kreált; ő maga kezdte meg a gyűjtést egy ezüstforinttal! Altmann József jegyszédő – íme a komédiás szív, mely nem tagadja meg magát – rögtön hozzájárult ötven krajcárral, Jaulus Morini, az „Imperiál” színpadmestere, később kitűnő komikus ugyanannyival. A lelkes hangulatban felállt a szaklap szerkesztője, Steiner úr, és megígéri, hogy lapjában széleskörű propagandát fog csinálni az asztaltársaságnak díjmentesen s ezért neki rögtön köszönetet is szavaznak. Ezen az ülésen még a következő büntetéseket rótták ki: Steinhardt Géza tíz kr., Bányay Márton tíz kr., Rosenzweig Hermann, a jeles zeneszerző 10 kr., Angelotti Vilmos, később neves igazgató 10 kr., Dalos Aranka 10 kr., Háger nővérek 10-10 kr., Walter kisasszony 10 kr., Skokk elnök 4 kr., Kohn úr 2 kr., büntetést fizettek. Végül pedig Grossmann Józsi nadrágszíját árverezték el; eredmény 62 kr., majd egy akvarell-festményt 1 forint 44 krajcárért. A gyűjtés eredménye 4 forint 50 krajcár, ülés vége éjjel félhárom órakor. A következő ülést március 15-én tartották meg; büntetéspénzben bevettek 28 krajcárt, ugyanekkor egy tengeri kagylóból készült skatulya elárverezése 2 forint 70 krajcárt hozott. Az ülés vége két órakor éjjel! A következő ülést március 29-ikén tervezték, de ezt már nem tartották meg, mert az egyesülési processzus egy lépéssel ismét tovább haladt a maga útján: időközben ugyanis megalakult a „Vulkán” nevű asztaltársaság. Az „Artist” adatait egy fennmaradt jegyzőkönyvből böngészttük ki, melyet mint érdekes dokumentumot Bodrogi József ismert komikus adományozta az egyesületnek 1912. Évi november hó 12-én. Ő pedig Skokk Emiltől, az „Artist” elnökétől kapta.

[1] Békásy Jenő és Seidl Albert (szerk.) Jubileumi Album 1897-1922 Kiadja a Magyarországi Artista Egyesület 25 éves fennállásának emlékére (4-26. o.)

megjelenik minden negyedévben